

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

(گرایش تعلیم و تربیت اسلامی)

موضوع :

بررسی روش های آموزش تفکر انتقادی در

تعلیم و تربیت معاصر

استاد راهنما :

دکتر سعید بهشتی

استاد مشاور :

دکتر حسن ملکی

تهیه و تنظیم :

محبوبه صابری

زمستان ۸۶

۱۷ / ۴ / ۱۳۸۷

کتابخانه مرکزی
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

۹۶۷۴۱

تقدیرم بہ کسان کہ چگونه اندر سید را

سر آموزند نہ بہ چه اندر سید را

تقدیر و تشکر

بدین وسیله مراتب سپاس و قدر دانس خود را از زحمات استاد ارجمند و
گرامر جناب آقا دکتر سعید بهشتی که در طول دوران تحصیل
افتخار کرد در ایشان را داشته ام و با بزرگواری، درایت و صرف وقت
ارزشمند خویش، با ظرافت، دقت و ریزبینی بارها پایاخ نامه را مطالعه و
راهنمای فرموده اند و همچنین انظاف جناب آقا دکتر حسن ملکر که در
راه ارائه مباحث علمی جدید از راهنمای و کتب ایشان بسیار بهره مند
گردیده ام کمال امتنان را داشته و از خداوند متعال طول عمر با عزت و
پربرکت را بر این بزرگواری مسئلت می نمایم.

همچنین از همسر و فرزندان عزیزم ریحانه و مصد رضا که در طول این
پایاخ نامه با همکاری و مساعدت خویش مایه دلگرمی و و پشتوانه و
امیدواریم بوده و در تهیه و تنظیم این پایاخ نامه با حمایت ها خود به من
توانای هر چه بهتر انجام آن را بخشیدند سپاسگزار نموده، سلامت و
موفقیت روز افزون این عزیزانم را از درگاه احدیت مسئلت دارم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول : کلیات تحقیق
۲	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ بیان مسأله
۵	۳-۱ اهمیت تحقیق
۷	۴-۱ سؤال های تحقیق
۷	۵-۱ اهداف تحقیق
۸	۶-۱ تعریف اصطلاحات
۱۱	فصل دوم : ادبیات تحقیق
۱۲	۱-۲ مقدمه
۱۲	بخش اول : مبانی نظری
۱۲	۲-۲ سیر تاریخی تفکر انتقادی
۱۸	۳-۲ مبانی فلسفی و نظری تفکر انتقادی
۲۰	۱-۳-۲ زمینه گرایی
۲۲	۲-۳-۲ نسبت گرایی
۲۴	۳-۳-۲ مبانی روش های آموزش تفکر انتقادی مبتنی بر نظریه فرایند شناختی
۲۶	۴-۳-۲ مبانی نظری روش های آموزش تفکر انتقادی بر اساس نظریه ساخت گرایی
۲۸	بخش دوم : پیشینه تحقیق
۲۸	۴-۲ بررسی پیشینه تحقیق
۲۹	۱-۴-۲ طرح های پژوهشی
۳۲	۲-۴-۲ پایان نامه ها و رساله ها
۳۴	۳-۴-۲ مقاله ها
۳۹	فصل سوم : روش شناسی
۴۰	۱-۳ مقدمه
۴۰	۲-۳ نوع تحقیق
۴۱	۳-۳ روش تحقیق
۴۲	۴-۳ روش گرد آوری اطلاعات و داده ها
۴۳	۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۴۵	فصل چهارم : یافته های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن ها
۴۶	۱-۴ مقدمه
۴۷	بخش اول : رویکردهای اصلی مربوط به روش های آموزش تفکر انتقادی
۴۸	۲-۴ رویکردهای اصلی مربوط به روش های آموزش تفکر انتقادی
۴۸	۱-۲-۴ رویکرد محصول جانی
۴۸	۲-۲-۴ رویکرد آموزش مستقیم
۵۱	۱-۲-۲-۴ محدودیت های رویکرد های منطق و حل مسأله به عنوان روش های آموزش تفکر انتقادی
۵۲	۳-۲-۴ رویکرد ترکیبی
۵۴	۱-۳-۲-۴ طرح واره

- ۵۶..... ۲-۳-۲-۴ الگوها استعاره ها
- ۵۸..... ۱-۲-۳-۲-۴ از دیدگاه عینی به دیدگاه ذهنی
- ۵۸..... ۳-۳-۲-۴ محتوا به عنوان رویکرد خاص تحقیق
- ۶۰..... ۴-۳-۲-۴ اشارات دلالت های ذهنی
- ۶۱..... بخش دوم: مهارت های محوری تفکر انتقادی
- ۶۲..... ۳-۴ مهارت های محوری تفکر انتقادی
- ۶۲..... ۱-۳-۴ منابع مهارت های تفکر انتقادی
- ۶۲..... ۱-۱-۳-۴ ویژگی های تفکر انتقادی
- ۶۳..... ۲-۱-۳-۴ صفات متفکران انتقادی
- ۶۴..... ۳-۱-۳-۴ مهارت های تفکر انتقادی از دیدگاه صاحب نظران و آزمون های ارزیابی تفکر انتقادی
- ۶۸..... ۲-۳-۴ مهارت های تفکر انتقادی
- ۶۸..... ۱-۲-۳-۴ متمرکز کردن
- ۶۸..... ۱-۱-۲-۳-۴ تشخیص و تعیین مسأله
- ۶۹..... ۲-۱-۲-۳-۴ تعیین اهداف
- ۷۰..... ۲-۲-۳-۴ مهارت های جمع آوری اطلاعات
- ۷۱..... ۱-۲-۲-۳-۴ مشاهده
- ۷۲..... ۲-۲-۲-۳-۴ سؤال کردن
- ۷۲..... ۳-۲-۳-۴ مهارت های تحلیل
- ۷۲..... ۱-۳-۲-۳-۴ شناسایی اسناد و مؤلفه ها
- ۷۵..... ۲-۳-۲-۳-۴ شناسایی روابط و الگوها
- ۸۰..... ۳-۳-۲-۳-۴ شناسایی فکر یا منظور اصلی
- ۸۲..... ۴-۲-۳-۴ شناسایی سطوح و عناصر حمایت کننده از اندیشه اصلی
- ۸۳..... ۵-۲-۳-۴ شناخت خطا
- ۸۵..... ۶-۲-۳-۴ مهارت های ارزشیابی
- ۸۵..... ۱-۶-۲-۳-۴ ایجاد معیار و ملاک از دیدگاه فلسفی
- ۸۶..... ۲-۶-۲-۳-۴ ایجاد معیار و ملاک از دیدگاه روانشناختی
- ۸۸..... بخش سوم: روش های آموزش تفکر انتقادی در تعلیم و تربیت معاصر
- ۸۹..... ۴-۴ روش های آموزش تفکر انتقادی
- ۸۹..... ۱-۴-۴ تلقی نسبت به محیط یادگیری در آموزش تفکر انتقادی
- ۹۲..... ۲-۴-۴ راهکارهای استفاده از روش های آموزشی معاصر در آموزش تفکر انتقادی
- ۹۳..... ۱-۲-۴-۴ روش سخنرانی
- ۹۴..... ۱-۱-۲-۴-۴ سازماندهی کلاس
- ۹۵..... ۲-۱-۲-۴-۴ تنظیم محتوای درسی و فرآیند آموزش تفکر انتقادی
- ۹۶..... ۳-۱-۲-۴-۴ ایجاد کنش متقابل در کلاس ها
- ۱۰۱..... ۲-۲-۴-۴ روش پرسش و پاسخ
- ۱۰۱..... ۱-۲-۲-۴-۴ اعتماد امری اساسی است
- ۱۰۳..... ۲-۲-۲-۴-۴ ایجاد علاقه و انگیزش در شاگردان
- ۱۰۶..... ۳-۲-۴-۴ استفاده از روش حل مسأله در آموزش تفکر انتقادی
- ۱۰۹..... ۱-۳-۲-۴-۴ انتقال تجربه عینی به امور انتزاعی

- ۱۱۱..... راهکارهای رسیدن از امور عینی به تفکرات انتزاعی ۲-۳-۲-۴-۴
- ۱۱۴..... روش آموزش اکتشافی در حل مسأله ۴-۲-۴-۴
- ۱۱۴..... اقدامات پیش از آموزش ۱-۴-۲-۴-۴
- ۱۱۶..... اقدامات پس از آموزش ۲-۴-۲-۴-۴
- ۱۱۶..... آموزش دادن مهارت های تفکر انتقادی در روش های اکتشافی ۳-۴-۲-۴-۴
- ۱۱۹..... فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری
- ۱۲۰..... ۱-۵ مقدمه
- ۱۲۱..... ۲-۵ مروری بر سؤال ها و یافته های تحقیق
- ۱۲۱..... ۱-۲-۵ رویکرد های اصلی مربوط به روش های آموزش تفکر انتقادی کدامند؟
- ۱۲۳..... ۲-۲-۵ مهارت های محوری تفکر انتقادی کدامند؟
- ۱۲۴..... ۳-۲-۵ روش های آموزش تفکر انتقادی کدامند؟
- ۱۲۷..... ۳-۵ محدودیت های تحقیق
- ۱۲۷..... ۴-۵ پیشنهاد ها
- ۱۲۸..... ۱-۴-۵ پیشنهاد های پژوهشی
- ۱۲۸..... ۲-۴-۵ پیشنهاد های کاربردی

چکیده

« همانا در آفرینش آسمان ها و زمین و رفت و آمد شب و روز نشانه هایی برای خردمندان وجود دارد . آن هایی که خدا را در حالت های ایستاده و نشسته و خوابیده یاد می کنند و درباره آفرینش آسمان و زمین فکر می کنند (و می گویند) پروردگارا این جهان را بیهوده نیافریدی ، تو منزهی ، پس ما را از عذاب دوزخ ننگه دار . » (سوره آل عمران ، آیات ۱۹۱ - ۱۹۰)

با توجه به این که یکی از مهم ترین رسالت های مراکز آموزشی ، آموزش مهارت های تفکر به خصوص در سطوح بالای آن یعنی مهارت های فکری که بتوان به کمک آن از تفکرات خود و اطلاعات بیرونی ارزش سنجی نمود می باشد ، در این پژوهش سعی شده است با بررسی انواع روش های آموزش تفکر انتقادی به سه سؤال اساسی پاسخ داده شود . سؤال اول : رویکردهای اصلی مربوط به روش های آموزش تفکر انتقادی در تعلیم و تربیت معاصر کدامند ؟ سؤال دوم : مهارت های محوری تفکر انتقادی کدامند ؟ سؤال سوم : روش های آموزش تفکر انتقادی کدامند ؟

در پاسخ به سؤال اول ، سه رویکرد محصول جانبی ، آموزش مستقیم و رویکرد ترکیبی مورد بحث و بررسی قرار گرفت . در پاسخ به سؤال دوم ، ابتدا منابع مهارت های تفکر انتقادی و آن گاه مهارت های اصلی که شامل : متمرکز کردن ، جمع آوری اطلاعات ، مهارت تحلیل ، شناخت خطا و مهارت های ارزشیابی است ، پرداختیم . در پاسخ به سؤال سوم ، استفاده از سه روش عمده آموزش در تعلیم و تربیت معاصر یعنی ، روش سخنرانی ، روش پرسش و پاسخ و روش حل مسأله در آموزش تفکر انتقادی را مورد بررسی قرار داده و راهکارهایی را ارائه نمودیم .

در این پژوهش از تحقیق کاربردی با روش توصیفی تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و روش تجزیه و تحلیل محتوا در تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شده است .

نتایج به دست آمده در این تحقیق دال بر آن است که مراکز آموزشی می توانند در تمام مقاطع با اتخاذ رویکرد مناسب و در نظر گرفتن مهارت مورد آموزش و با هر یک از روش های آموزشی به آموزش تفکر انتقادی دست یابند .

واژگان کلیدی :

روش ، روش های آموزش ، تفکر انتقادی ، تعلیم و تربیت معاصر

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

در این فصل ابتدا در بیان اهمیت و ضرورت تحقیق اشاره ای اجمالی به این نکته داشته ایم که مراکز آموزش از طریق روش های آموزشی می توانند رسالت تربیتی را انجام دهند. بنابراین آموزش تنها با شیوه ای اساسی که همان شیوه تفکر است می تواند این هدف را محقق سازد. سپس در بیان مسأله، محور اصلی پژوهش را بیان داشته ایم که آموزش تفکر انتقادی بر دو روش کلی بنا شده است. یکی آن که آموزش تفکر انتقادی را از محتوا جدا نمی داند و آن را روشی از یادگیری در نظر می گیرد که در هر رشته و موضوع درسی به فراگیر آن نظم منطقی، تحلیل، مقایسه دیدگاه - ها و ارزیابی را یاد می دهد و روش دیگر این است که پاره ای از اوقات مدارس و دانشگاه ها، به صورت تخصصی به آموزش تفکر انتقادی اختصاص یابد. در سؤال های تحقیق نیز از مهارت های مشترک در کلیه روش های آموزش تفکر انتقادی و رویکرد های ترکیبی و آموزش مستقیم که زیربنای اتخاذ شیوه های آموزشی است و چگونگی به کار گیری روش های آموزشی معاصر در راستای آموزش تفکر انتقادی مورد سؤال قرار گرفته است و بالاخره با بیان هدف کلی این تحقیق که نائل شدن به ارائه چهارچوبی منطقی جهت آموزش تفکر انتقادی است، به تعریف کلید واژه ها پرداخته ایم و از آنجا که برای تفکر انتقادی، تعاریف گسترده ای با توجه به دیدگاه های مختلف وجود داشت سعی نموده ایم یکی از کامل ترین آن را بیان نماییم.

۱-۲- بیان مسأله

تولید علم و تدریس آن پدیده ای است که سالها در کشورهای پیشرفته دنبال شده است و متخصصان به دنبال آرایه روش های آموزشی جدیدی بوده اند تا سطح تفکر فراگیران را رشد دهند و آنان را به مرحله تفکر انتزاعی تر، زایش و تولید علم برسانند، با توجه به مطالعاتی که طی دهه

۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ صورت گرفت ، محققان بر عدم تأکید مدارس و دانشگاه ها بر تفکر، احساس خطر کرده ، اعلام کردند که « حفظ کردن ، تمرین های طوطی وار ، تکالیف سنگین و کلاس های ساکت ، کار اصلی مدارس و دانشگاه های سنتی است که مانع تحقیق ، تولید علم ، عقلانیت ، حل مسأله و تفکر سطح بالا می شود .» (بختیار نصر آبادی ، نشریه قدس ، ۱۳۸۴)

بی توجهی به مهارت های جستجوگرایانه فکری باعث می شود که فراگیران ما نتوانند خود را با دنیای جدید و در حال تغییر ، وفق دهند و اندیشه های متناسب با هر زمان را ایجاد نمایند . در چنین حالتی آموزش شیوه های تفکر و به خصوص تفکر انتقادی و سطح بالا به عنوان یک نیاز مطرح می شود . استفاده از این گونه روش ها می تواند سطح تفکر فراگیران را بالا برده و قدرت سازگاری آنان را با دنیای جدید افزایش دهد . معمولاً آموزش تفکر انتقادی با توجه به دو رویکرد صورت می گیرد. یکی آن که آموزش تفکر انتقادی از محتوا جدا نیست و در حقیقت روشی از یادگیری است که در هر رشته و موضوع درسی به فراگیران نظم منطقی، تحلیل، مقایسه دیدگاه ها و ارزیابی را یاد می دهد و آنان را طوری آماده می کند که بتوانند در مسیر رشد و تکامل علمی قرار گیرند و نهایتاً به تولید کنندگان علم مبدل شوند . روش دیگر این است که پاره ای از اوقات مدارس و دانشگاه ها به صورت تخصصی به آموزش تفکر انتقادی اختصاص یابد و به صورتی علمی و برنامه ریزی شده تفکر انتقادی آموزش داده شود .

تفکر انتقادی نوعی از تفکر است که متفکر ، اندیشه های خود را به بوته آزمایش و نقد می گذارد . در مراکز علمی و آموزشی معمولاً مربیان و محققان معیار اصلی خوب و بد هستند . آنان به دانش آموختگان خود می گویند که کارهای خود را خوب و درست انجام دهند و از کارهای غلط و بد خودداری کنند . در این حالت تفکری صورت نمی گیرد . آموزش ، سطحی و طوطی وار می شود و دانش آموزان از کلام معلم یادداشت بر می دارند و گفته او حجت است ، این گونه آموزش ، دانش آموزان را به معلم وابسته می سازد و مانع استقلال عقلانی آنان می شود.

در این حال دانش آموزان حتی در بزرگسالی به دیگران وابسته هستند و استانداردها و معیارهای لازم را برای سنجش تفکر ندارند. تفکر انتقادی راهی برای عبور از این وابستگی ها و رسیدن به استقلال فکری است.

مفهوم اساسی این تفکر بسیار ساده است و می توان آن را به عنوان قدرت پذیرش مسؤولیت نتایج تفکر از جانب هر کسی تعریف کرد. چه اگر افراد بتوانند، مسؤولیت تفکر خود را بر عهده بگیرند می توانند مسؤولیت زندگی خود را نیز بر عهده بگیرند. بالا رفتن احساس مسؤولیت زندگی به صورت مرتب با سنجش تصمیم ها و تفکرها رابطه دارد و در مواردی که ضروری است می توان تفکرها را اصلاح کرد. هر چه تصمیم ها و تفکرها مورد ارزیابی بیشتر قرار گیرد در زندگی سنجیده تر عمل نموده و احساس مسؤولیت بیش تری می کنند.

متأسفانه، عدم ارزیابی از تصمیمات، داشتن نگرش ها و اندیشه های غلط در زندگی یک امر کاملاً طبیعی شده است و این کار کاملاً خطا و بی ارزش است. زیرا به قول «سقراط» حیات نیازموده ارزش زیستن ندارد. افراد باید یاد بگیرند که مسؤولیت اعمال، نیت، تصمیمات و افکار خود را بر عهده بگیرند و در جهت بهبود و رشد آن ها بکوشند و آن ها را در بوته آزمایش و تجربه قرار داده و اصلاح نمایند.

عامل اصلی در تفکر انتقادی توانایی طرح پرسش های مربوط به نقد و بررسی راه حل ها است و تفکر انتقادی غالباً در هر مسأله شکل حل مسأله یا تجزیه و تحلیل به خود می گیرد و دانش بنیادی یا شناختی یک رشته جزء اصلی تفکر انتقادی است. دانش، چشم انداز و چهارچوب مشخص برای تجزیه و تحلیل مواد و مسایل یک رشته تحصیلی، عنصر شناختی مهمی در تفکر انتقادی است. البته عناصر عاطفی؛ گرایش های مربوط به طرح پرسش ها، وقفه موقتی در قضاوت- های شخصی، برخورداری از اسرار و پیچیدگی ها نیز مهم می باشند.

بدین ترتیب ، مسأله این تحقیق عبارت است از : بررسی روش های آموزش تفکر انتقادی در تعلیم و تربیت معاصر .

۱-۳- اهمیت تحقیق

الف) یکی از چالش های اساسی نظام آموزش و پرورش در ایران نحوه سازگاری آن با شرایط جدید حاکم بر جهان و ایران به ویژه در آستانه ورود به جامعه اطلاعاتی یا جامعه دانایی محور است. اگر قرار است آموزش و پرورش در ایفای کارکرد های خود موثر واقع شود ، نمی تواند نسبت به این شرایط و تحولات بی تفاوت باقی بماند . بدین منظور آموزش و پرورش باید در تعیین و ترسیم اهداف و رسالت ها خود باز اندیشی کند .

یکی از این اهداف و رسالت ها ایجاد و تقویت فرهنگ یادگیری انتقادی و به عبارت دیگر ترویج مهارت های تفکر انتقادی در میان دانش آموزان است . تعاریف متعددی که از تفکر انتقادی در دست است همه بر این نکته تأکید می کنند که ؛ هسته ی اصلی چنین تفکری توانایی و میل به جمع آوری ، ارزیابی و استفاده موثر از اطلاعات است .

ب) نگاهی به وضعیت موجود در نظام آموزش و پرورش کشور از نظر آموزش تفکر انتقادی این نقصان بزرگ را به خوبی نشان می دهد، که شرایط موجود در مدارس و دانشگاه ها عمدتاً مبتنی بر ارائه اطلاعات خام به طور یک طرفه و دریافت بازخورد از آن با اتکا به قدرت حافظه ی دانش آموزان بدون هیچ نوع پردازش اطلاعات و بدون تحریک قدرت نقادی و خلاقیت آن ها می باشد .

آن طور که انتظار می رود، تعلیمات مدرسه ای درک روشنی از مفاهیم ، نظریات ، اصول و قوانین در ذهن شاگردان به وجود نمی آورد . موفقیت در امتحانات نیز دلیل بر فهم شاگردان نیست. زیرا در بیشتر موارد امتحان نیز سطح محفوظات را ارزیابی می کنند .

ج) ضرورت این تحقیق در این است که آیا آنچه جامعه از تحصیل کرده ها انتظار دارد با اجرای شیوه های موجود (ایراد سخنرانی ، گوش دادن به سخنرانی ، خواندن کتاب و جزوه درسی و حفظ کردن آن) محقق می شود ؟ آیا عادات ، گرایش ها ، نگرش ها ، شیوه های برخورد دانش آموزان با مسایل مختلف و طرز تفکر و قدرت فهم و ژرف اندیشی افراد ، که همه ارکان و اجزای اساسی تعلیم و تربیت را تشکیل می دهند با اجرای شیوه های کنونی در مراکز آموزشی دچار دگرگونی و تحول می شوند ؟

د) اگر کلاس درس ، در همه سطوح ابتدایی ، متوسطه و عالی ، صرفاً به آموزش می پردازد و این اصل را بپذیریم که رسالت اصلی مدرسه یا به طور کلی مراکز آموزشی ، چنان که جامعه انتظار دارد تربیت افراد است ، آیا می توانیم بگوییم که آموزش ، محور تربیت است و معلم و شاگرد ، تنها با اتخاذ شیوه اساسی در آموزش می توانند به امر تربیت بپردازند ؟

منظور این است که اگر مدرسه واقعاً بخواهد به تربیت افراد اقدام کند ، تنها وسیله ای که در اختیار دارد همان آموزش است و عملاً وسیله دیگری در اختیار معلم و شاگرد نیست ؛ بنابراین ، آموزش اگر به صورت اساسی انجام گیرد ، هم تغییرات لازم در عادات ، گرایش ها ، نگرش ها ، شیوه برخورد با مسایل و خصوصیات فکری افراد را به وجود می آورد و هم سطح معلومات آنها را بالا می برد ؛ در این صورت می توان گفت آموزش محور تربیت است .

" شیوه اساسی آموزش چیست ؟ آیا می توان این شیوه را همان شیوه تفکر تلقی کرد ؟ بنابراین ، در مراکز آموزش که رسالت تربیتی یکی از محورهای فعالیت است ، آموزش باید مبنی بر تفکر و مخصوصاً تفکر سطح بالا یعنی تفکر انتقادی باشد . " (شریعتمداری ، ۱۳۷۶ ، ص ۱۲)

ح) تاریخ آموزش و پرورش معاصر ایران ، نشان می دهد که در گذشته ، طرح های نوسازی یا بازسازی آموزش ، چون مقدمات اجرایی آن ها فراهم نشده بود ، هر چند منطقی به نظر می رسیدند

و به کار بستن آن ها به صلاح بود ، به طور ناقص به اجرا در می آمدند و به جای اینکه سودمند باشند، وضع را پیچیده تر و آشفته تر می کردند یا پس از چندی به فراموشی سپرده می شدند .

در واقع نظام آموزش و پرورش را نمی توان یکسره از میان برداشت و نظام یا عناصر کاملاً جدید و از جمله برنامه ها و روش های به کلی نو را به جای آن ها گذاشت. زیرا اولاً عناصر این نظام به هم پیوسته اند و بر روی هم تاثیر متقابل دارند و ثانياً چنان که جامعه شناسان معاصر نشان داده اند ، نظام آموزش و پرورش روی هم با نهاد های اجتماعی دیگر رابطه تنگاتنگ دارد ، در آن ها تاثیر می کند و تاثیر می پذیرد . بنا بر این ما بدون توجه به این پیوند ها و به صورت تقلید از الگو های آموزش تفکر انتقادی که به جامعه دیگری تعلق دارند ، نمی توانیم به نتیجه مطلوب ، که نوسازی یا بازسازی است دست یابیم .

۱-۴- سؤال های تحقیق

- ۱- رویکردهای اصلی مربوط به روش های آموزش تفکر انتقادی در تعلیم و تربیت معاصر کدامند ؟
- ۲- مهارت های محوری تفکر انتقادی کدامند؟
- ۳- روش های آموزش تفکر انتقادی کدامند ؟

۱-۵- اهداف تحقیق

با توجه به این که یکی از اهداف بلند مدت آموزشی کشور ، آموزش و پرورش مهارت های فکری دانش آموختگان می باشد. این موضوع همیشه مسأله ای پیچیده در امر آموزش بوده و امروزه ضرورت آن حالت بحرانی به خود گرفته است. زیرا برون دادهای اطلاعاتی فرهنگ و علوم در پیرامون

ما از قدرت تفکر انتقادی ما درباره آن اطلاعات فراتر رفته است. بنابراین نیاز به روش های عملی تر برای ایجاد مهارت های فکری ضروری تر بنظر می رسد.

اهداف تحقیق به دو گروه اهداف ؛ کلی و اهداف ویژه ، قابل طبقه بندی است.

هدف کلی:

هدف کلی این پژوهش بررسی و شناخت روش های آموزش تفکر انتقادی در تعلیم و تربیت معاصر می باشد.

اهداف ویژه تحقیق:

۱. بررسی و تبیین رویکرد های اصلی مربوط به روش های آموزش تفکر انتقادی

۲. استخراج و تعیین مهارت های محوری تفکر انتقادی

۳. بررسی و تعیین روش های آموزش معاصر ، در راستای آموزش تفکر انتقادی

۱-۶- تعریف اصطلاحات

در ادبیات حوزه ی تفکر انتقادی تعاریف زیادی از آن ارائه شده است که قبل از آن به تعریف تفکر و انتقادی می پردازیم.

تفکر: عبارت است از بازآرایی یا تغییر شناختی اطلاعات به دست آمده از محیط و نمادهای ذخیره شده در حافظه دراز مدت. این تعریف کلی از انواع تفکر می باشد (هم تفکر خود گرا مانند رویاء و هم تفکر جهت داده شده مانند تفکر حل مسأله) (سیف، ۱۳۸۰، ص ۵۵۰)

انتقادی: تیز بینانه نه گله مندانه یا شکایت آمیز

تفکر انتقادی : « تفکر انتقادی فرایند منظم ، هوشمندانه ، فعالانه و ماهرانه در مفهوم سازی ، کاربرد ، تجزیه و تحلیل ترکیب و ارزشیابی اطلاعات جمع آوری شده یا پدید آمده از طریق مشاهده، تجزیه ، تفکر و استدلال است . » (اسکریون ، ۱۹۹۶)

حال می توانیم یک تعریف عملیاتی از تفکر انتقادی ارائه نماییم .

تفکر انتقادی مبنی بر سه مهارت اصلی است :

۱- مهارت تحلیل (درک و بیان معنی ، سؤال ها ، مفاهیم، توصیف و ...)

۲- مهارت های استنباط

۳- مهارت های ارزشیابی

روش : روش در مقابل واژه لاتینی (مند) به کار رفته است ، واژه متد در فرهنگ فارسی «معین » ، و فرهنگ فارسی انگلیسی «آریانپور » به ؛ شیوه ، راه ، طریقه ، طرز و اسلوب معنی شده است . به طور کلی «انجام دادن هر کاری » را روش گویند .

آموزش : هرگونه فعالیت یا تدبیر از پیش طرح ریزی شده ای که هدف آن آسان کردن یادگیری در یادگیرندگان است .

روش های آموزش: شیوه های یادگیری در یادگیرندگان که متکی به یافته های روان شناسی و علوم تربیتی می باشد .

تعلیم و تربیت : به فرایندی منظم و مستمر گفته می شود که هدف آن هدایت رشد جسمانی و روانی یا به طور کلی هدایت رشد همه جانبه ی شخصیت پرورش یابندگان در جهت کسب و درک معارف بشری و هنجار های مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن استعداد های آنان

است. (سیف ، ۱۳۸۰ ، ص ۲۸)

تعلیم و تربیت معاصر : منظور از تعلیم و تربیت معاصر بررسی سیر تکوین و گسترش دانش تعلیم و

تربیت در اندیشه ورزی های تربیتی در سده بیستم می باشد .

فصل دوم

ادبیات تحقیق

۲-۱- مقدمه

این فصل شامل دو بخش می باشد که بخش اول مبانی نظری است. در مبانی نظری، ابتدا سیر تاریخی تفکر انتقادی و سپس مبانی فلسفی آن و همچنین ماهیت تفکر انتقادی را روشن می-سازیم. بخش دوم آن مربوط به پیشینه تحقیق می باشد. در پیشینه تحقیق به سه مقوله، پایان نامه ها، کارهای پژوهشی به صورت مبسوط و مقاله ها می پردازیم. این پژوهش شاید جز معدود پژوهش های توصیفی باشد که در آن این نیاز احساس می شد که در بخش مبانی نظری به طور مفصل تری ابعاد تاریخی و فلسفی موضوع تحقیق شکافته شود. چون در بقیه فصول این پایان نامه جایی برای آوردن این مطلب نیست مناسب تر دیدیم که در این بخش عنوان نماییم.

بخش اول: مبانی نظری

۲-۲- سیر تاریخی تفکر انتقادی

تفکر انتقادی به شیوه ی امروزی، مقوله ای جدید است، اما اساس آن قدمتی به اندازه ی تاریخ اندیشه ی بشری دارد. ریشه های فکری تفکر انتقادی را می توان به ها ممکن است موقعیت و قدرت بالایی داشته باشند و در عین حال دارای رفتار غیر عقلانی باشند. دوران سقراط، یعنی ۲۵۰۰ سال قبل مربوط دانست. سقراط نشان داد که انسان ها ممکن است موقعیت و قدرت بالایی داشته باشند و در عین حال دارای رفتار غیر عقلانی باشند. بنابراین انسان نمی تواند به کسانی که دارای اقتدار هستند، به عنوان تنها منبع شناخت اتکا کند. وی به اهمیت پرسیدن سؤالات عمیق پیش از پذیرفتن افکار و نیز به اهمیت جست و جوی شواهد و قرائن و بررسی استدلال ها و محفوظات و تجزیه و تحلیل مفاهیم اساسی و رد یابی پیامد های یک قول یا عمل اشاره کرد. کار سقراط توسط افلاطون

ارسطو و شکاکان یونانی دنبال شد. همه ی این متفکران بر این عقیده بودند که: تنها یک ذهن تربیت یافته می تواند عمق چیزهای به ظاهر صحیح را ببیند و صحت و سقم آن ها را دریابد. در دوره ی رنسانس خیل عظیمی از دانشمندان در اروپا شروع به تفکر انتقادی راجع به مذهب هنر، جامعه، ماهیت انسان، حقوق و آزادی کردند. آن ها بر این عقیده بودند که بسیاری از حوزه های حیات انسانی نیازمند تجزیه و تحلیل و نقد است:

فرانسیس بیکن در انگلستان پایه های علم مدرن را از طریق تاکید بر فرایند جمع آوری اطلاعات پی ریزی کرد. ۵۰ سال بعد در فرانسه، دکارت اظهار داشت که هر بخش از تفکر باید مورد سؤال، تردید و آزمون واقع شود. در همان عصر توماس مور الگوی نظم اجتماعی جدیدی را با عنوان "اتوپیا" طراحی کرد که در آن، هر حوزه از دنیای حاضر موضوع نقد واقع می شد. تز اصلی وی این بود که نظام های اجتماعی مستقر نیازمند تجزیه و تحلیل و نقد اساسی هستند. تفکر انتقادی این دانشمندان عصر رنسانس و دوره های بعد از آن، راه را برای پیدایش علم و شکل گیری دموکراسی، حقوق بشر و آزادی اندیشه هموار کرد.

توماس هابز و جان لاک نیز در قرون ۱۶ و ۱۷ میلادی، اعتماد به ذهن نقاد را ابراز می داشتند. هابز با رویکردی طبیعت گرایانه به جهان می نگریست؛ رویکردی که در آن هر چیزی باید از راه شواهد و استدلال تبیین می شد. لاک نیز پایه های نظریه تفکر انتقادی را در مورد حقوق بشر و مسؤولیت های همه ی حکومت ها در تسلیم شدن به انتقادات مستدل شهروندان متفکر، پی ریزی کرد.

در سایه این آزاد فکری و تفکر انتقادی بود که کسانی همچون روبرت بویل و اسحاق نیوتن در قرن های ۱۷ و ۱۸ کارهای برجسته خود را انجام دادند. روبرت بویل شدیداً از نظریه ی سنتی پیش از خود انتقاد کرد و نیوتن نیز چوب فکری خاصی را طراحی کرد که جهان بینی سنتی موجود را